

Mr. drs. C. Homan

Mensenrechten

Universeel tot aan de grens?

Mensenrechten zijn voor Nederland belangrijk. De bevordering van de internationale rechtsorde is zelfs als taak voor de krijgsmacht in de Grondwet verankerd. Voor veel andere landen houdt het universele karakter van mensenrechten echter op bij hun grenzen.

De aanwezigheid van ons land in Uruzgan leidt nog steeds tot felle politieke en publieke discussies. Minister van Buitenlandse Zaken, Maxime Verhagen, is hier in ieder geval duidelijk in. Naast veiligheid, solidariteit en geloofwaardigheid noemt hij ook mensenrechten als reden voor de Nederlandse militaire aanwezigheid in Uruzgan. "Nederland hecht aan universeel respect voor mensenrechten. Tijdens de donkere dagen van het Talibanregime werden de mensenrechten bruut geschonden, in het bijzonder de vrouwenrechten. Die tijden mogen niet meer terugkeren", aldus de bewindsman. Verhagen noemt mensenrechten een essentieel deel van het buitenlands beleid.

Universeel

In Nederland behoren mensenrechten, evenals ontwikkelingssamenwerking, tot wat genoemd wordt de internationalidealistische traditie in onze buitenlandse politiek. Ons land is ook een van de weinige landen die sinds 1999 als zichtbaar instrument van zijn mensenrechtenbeleid een ambassadeur voor de mensenrechten heeft. Als belangrijke katalysator voor het huidige, mondiale mensenrechtenbeleid diende indertijd de Amerikaanse *State of the Union* van 6 januari 1941, waarin de president van de Verenigde Staten, Franklin D. Roosevelt, vier vrijheden noemde: *freedom of speech, freedom of every person to worship God in his own way, freedom from fear and freedom from want for anyone, anywhere in the World*. Deze vrijheden vormden een belangrijke inspiratiebron voor de 'Universele Verklaring van de Rechten van de Mens' in 1948. Deze verklaring vormt de spil in het uitgebreide netwerk van mondiale, regionale en nationale regelingen op het terrein van de bescherming van de rechten van de mens. Minister Verhagen heeft zijn mensenrechtenbeleid neergelegd in het 103 pagina's tellende document 'Naar een menswaardig bestaan – Een mensenrechtenstrategie voor het buitenlands beleid', dat hij in november 2007 aan de Kamer zond. Het principe van universaliteit is uitgangspunt voor zijn mensenrechtenstrategie.

Maar niet overal

Maar dit principe ligt vanuit een aantal landen stevig onder vuur. Vooral de laatste jaren pogen staten en andere actoren het universele karakter van mensenrechten te ondergraven door een beroep te doen op culturele en religieuze tradities. Veel staten belijden de universaliteit van mensenrechten dan ook alleen met de mond. Zo laten in veel gevallen regeringen mensenrechtenschendingen voortbestaan onder invloed van lokale machthebbers, in het bijzonder in falende en fragiele staten zoals Somalië en Afghanistan. Maar er zijn ook krachtige staten die – zij het niet formeel – zich tegen het universele karakter van mensenrechten verzetten. Deze landen roeren zich in toenemende mate en winnen aan invloed.

Cultureel relativisme

In dit verband is sprake van de wederopkomst van het 'cultureel relativisme'. Dit gaat ervan uit dat lokale of regionale culturele tradities bepalend zijn voor het bestaan van burgerrechten en politieke rechten voor personen en voor de aard en de reikwijdte ervan. Azië kent een bijzondere vorm van cultureel relativisme. Als reactie op de toegenomen export van 'westerse ideeën' na de beëindiging van de Koude Oorlog hanteren sommige Aziatische staten het concept van 'Aziatische waarden'. Zo vinden deze landen dat de westerse ideeën over mensenrechten te veel de nadruk leggen op het individu, terwijl zij respect voor hiërarchie en gezag belangrijker vinden en gezinswaarden en sociale consensus stellen boven conflict. Ook gaat voor hen het welzijn van de gemeenschap boven individuele mensenrechten. Zij vinden burgerrechten en politieke rechten dus niet gelijkwaardig, maar ondergeschikt aan economische, sociale en culturele rechten. Verder beschouwen sommige Aziatische landen het Westen als decadent vanwege de toekenning van rechten aan homoseksuelen en het succes van de vrouwenbeweging in het bestrijden van *gender* discriminatie. Vooral de economisch succesvolle staten leggen

een steeds grotere nadruk op hun eigen identiteit en stellen de universaliteit van de mensenrechten ter discussie. Deze landen beroepen zich onder meer op de Wereldconferentie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties in 1993. Hier werd bevestigd dat de bevordering en bescherming van alle mensenrechten een aangelegenheid is die de internationale gemeenschap als geheel aangaat en niet uitsluitend kan worden gezien in het licht van de nationale soevereiniteit. Tegelijkertijd is toen echter aanvaard dat nationale en regionale kenmerken en verscheidene historische, culturele en religieuze achtergronden in gedachten moeten worden gehouden bij de plicht van alle staten tot naleving van universele mensenrechten. Aziatische landen leggen vooral de nadruk op het laatste.

In China werd vorig jaar aan meer dan zeventienhonderd personen de doodstraf voltrokken, driekwart van de executies in de wereld. Zo is onlangs een Brit in China geëxecuteerd vanwege het smokkelen van vier kilo heroïne. In Atjeh is de islamitische shariawetgeving weer is ingevoerd. Dat betekent stokslagen als straf voor gokken, drinken en stelen, en steniging voor overspel. Toch bevestigden China en Indonesië samen met alle andere VN-lidstaten in het slotdocument van de VN-wereldtop van 2005 opnieuw, dat de rechten van de mens universeel, ondeelbaar, onderling verbonden en onderling afhankelijk zijn en elkaar versterken.

De kloof tussen principe en praktijk lijkt sindsdien alleen maar groter geworden.

Tot slot.

Onze oud-ambassadeur bij de Verenigde Naties, Peter van Walsum, merkt in zijn in 2001 verschenen memoires op, dat "de meeste VN-leden hechten nu eenmaal meer waarde aan respect voor soevereiniteit dan aan respect voor mensenrechten, want het eerste vrijwaart hen van bemoeienis van het buitenland, terwijl het tweede er juist aanleiding toe kan geven". Deze uitspraak heeft dus niets aan actualiteitswaarde ingeboet. ◀